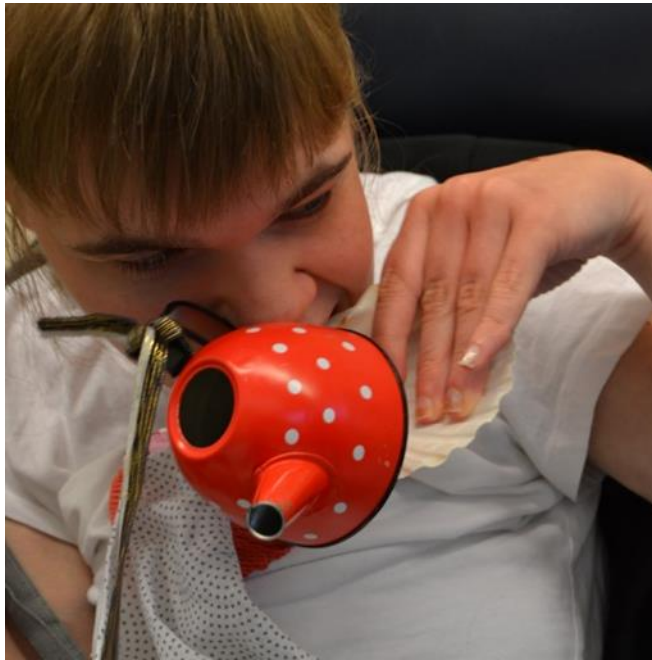

Interventie ACTIVE LEARNING

Werkblad, versie 2 mei 2022

Dit VIVIS-werkblad is gebaseerd op het werkblad van de volgende kennisinstututen: RIVM, Vilans, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, Trimbos Instituut, Nederlands Jeugdinstituut, Movisie en het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen

Dit is een gezamenlijk werkblad van de volgende kennisinstututen:

Bartiméus·

Visio

Robert Coppes Stichting

 macula vereniging

 Oogvereniging

Colofon

Ontwikkelaar / licentiehouder van de interventie

Naam organisatie: Koninklijke Visio

Website (van de interventie): www.visio.org/activelearning

Referentie in verband met publicatie

Naam auteurs interventiebeschrijving: Martien Rienstra en Linda van Oevelen.

Begeleiders: Wieneke Huls en Anjoke Roetink

Titel interventie: Active Learning

Databank(en): VIVIS-databank

Plaats, instituut: Koninklijke Visio

Datum: 02-05-2022

Het werkblad is een invulformulier voor het maken van een interventiebeschrijving, geordend naar onderwerp (doelgroep, doel, enzovoort). De onderwerpen volgen de criteria voor beoordeling. De interventiebeschrijving is een samenvatting van de beschikbare schriftelijke informatie over de interventie voor de bezoeker van de databanken effectieve interventies en voor de erkenningscommissie interventies. De informatie is van belang voor de beoordeling van de kwaliteit, effectiviteit en randvoorwaarden van de interventie.

Inhoud

Colofon	2
Inhoud	3
Samenvatting	4
Doelgroep	4
Doel	4
Aanpak	4
Materiaal.....	4
Onderbouwing.....	4
Onderzoek.....	5
1. Uitgebreide beschrijving	6
1.1 Doelgroep	6
1.2 Doel	9
1.3 Aanpak	11
2. Uitvoering	14
3. Onderbouwing	19
4. Onderzoek	21
5. Werkzame elementen	22
6. Aangehaalde literatuur	23
Bijlage: Scoreformulier Goed Beschreven VIVIS-interventies	25

Samenvatting

Er is een groep kinderen en volwassenen met een visuele beperking die weinig fysiek contact maakt met hun fysieke omgeving. Deze groep raakt voorwerpen nauwelijks aan, onderzoek van materialen in de omgeving komt niet of nauwelijks op gang, en fysiek contact met een naaste of begeleider wordt vaak afgeweerd. Door hun visuele beperking zien zij soms niet dat er iets te ontdekken valt. Door hun motorische beperking hebben ze weinig bewegingsmogelijkheden om op zoek te gaan. En daarnaast komen de prikkels uit de fysieke omgeving soms onvoldoende binnen. Hierdoor missen zij informatie, hebben ze weinig regie over hun eigen ervaringen, en hebben ze weinig invloed op deze ervaringen. Spel en activering komen hierdoor niet of nauwelijks tot ontwikkeling.

Binnen Visio en Bartiméus wordt de interventie Active Learning regelmatig ingezet om deze groep kinderen en volwassenen te activeren. Active Learning richt zich op de driehoek cliënt-interactie-omgeving. De fysieke omgeving wordt aangepast en met behulp van specifieke begeleidingstechnieken worden kinderen en volwassenen geactiveerd. Gaandeweg gaan ze meer op zoek naar voorwerpen, materialen en personen in die fysieke omgeving. Active Learning maakt gebruik van specifieke Active Learning materialen, zintuiglijke voorwerpen en herkenbare voorwerpen uit de dagelijkse praktijk, zoals bijvoorbeeld een lepel of tandenborstel.

Doelgroep

De interventie is bedoeld voor kinderen en volwassenen die niet of weinig fysiek contact maken met de wereld om hen heen. Er is sprake van beperkingen in de zintuiglijke waarneming (zien, soms in combinatie met horen en voelen), en vaak zijn er ook beperkingen in het bewegen en het begrijpen. Deze beperkingen belemmeren de mogelijkheid, het plezier, en de wil om de fysieke omgeving te gaan verkennen, ontdekken en onderzoeken.

Doel

Leren spelen of komen tot stimulerende activering is het doel van Active Learning. Kinderen en volwassenen leren stapje voor stapje fysiek contact te maken met voorwerpen en materialen in hun fysieke omgeving. Hierdoor krijgen ze de kans om invloed uit te oefenen op hun omgeving en zich bewust te worden van hun mogelijkheden (Lancioni, Sigafos, O'Reilly, & Singh, 2007)

Aanpak

Samen met het netwerk worden de volgende stappen gezet:

- Het netwerk creëert een activerende fysieke omgeving, afgestemd op de individuele voorkeuren en mogelijkheden van de persoon
- De persoon leert in deze activerende omgeving om fysiek contact te maken met materialen en voorwerpen: aanraken, grijpen, vasthouden, verkennen en onderzoeken (object manipulatie).
- De interactie tussen de persoon en het netwerk is afgestemd op de emotionele ontwikkeling, waarbij het eigen initiatief van de persoon voorop staat.

Materiaal

Er wordt gebruik gemaakt van specifieke Active Learning materialen zoals de little room, positiebord en het speelschort. Daarnaast worden voorwerpen met sensorische kwaliteiten (geluid, tast, etc) en voorwerpen uit het dagelijks leven (beker, tandenborstel) ingezet.

Onderbouwing

Het is voor iedereen belangrijk om te kunnen spelen en activiteiten te kunnen ondernemen om zo een actieve invulling aan de dag te kunnen geven. Door activering doe je zintuiglijke en motorische ervaringen op die ontwikkeling mogelijk maken. Het "niet/minder kunnen zien" ontmoedigt het exploreren van je fysieke omgeving. De aanwezige verstandelijke beperking maakt dat er weinig compensatiemogelijkheden zijn om die omgeving toch te leren begrijpen.

Onderzoek

Active Learning is tot dusver niet of nauwelijks wetenschappelijk getoetst. De interventie is beschreven en toegankelijk gemaakt in 2019. Hierbij is ingegaan op het doel, de doelgroep, werkwijze en randvoorwaarden. Het betreft een programma dat methodisch en theoretisch is onderbouwd. Kijkend naar de effectladder (Yperen, Veerman & Bijl, 2017) kunnen we Active Learning in het eerste (=voorwaardelijk) en mogelijk tweede (=veelbelovend) ontwikkelingsniveau plaatsen. De effectladder is een ontwikkelingsmodel om interventies te beschrijven in relatie tot (wetenschappelijk) onderzoek.

NOVUM heeft een aanvraag om effectmeting uit te voeren bij een kleine groep personen en hun begeleiders goedgekeurd. Dit onderzoek zal de komende jaren uitgevoerd gaan worden. Het doel van het voorgestelde onderzoek is om de werkzame elementen van de interventie en de meetbare veranderingen te onderscheiden op het niveau van de persoon, de begeleiders en de fysieke omgeving.

1. Uitgebreide beschrijving

Lilli Nielsen (1926-2013) is de grondlegster van Active Learning. Zij was een Deense leerkracht, trainer, adviseur en psychologe (PhD). Mede door Engelse en Duitse vertalingen van haar werk is de interventie vanaf 1990 bekend geworden voor een groter publiek.

Nielsen kijkt vooral naar wat iemand kan en waar ontwikkelingsmogelijkheden liggen. Ze ziet de zintuigen als poorten voor de informatie die binnenkomt. Via de zintuigen leer je de wereld verkennen en begrijpen. Iedereen moet de mogelijkheid krijgen om contact te maken met zijn nabij omgeving, om zo het “ik-besef” te kunnen gaan ontwikkelen. Een belangrijk motto van Nielsen is: *“Als ik niet naar de ruimte kan gaan, moet de ruimte naar mij toe komen”*.

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

Deze interventie richt zich op kinderen en volwassenen met een enkelvoudige visuele beperking of meervoudige beperking, die zelf niet of nauwelijks actief contact met hun fysieke omgeving maken. Sommigen zijn zich niet bewust van hun fysieke omgeving, anderen zijn niet in staat om naar de fysieke omgeving toe te gaan, en weer anderen worden te weinig of juist te veel geprikkeld om tot verkenning over te gaan. Spelen of activeren zijn vaardigheden die hierdoor niet of nauwelijks ontwikkeld worden. In de beschrijving van deze interventie spreken we over “de persoon”, hiermee bedoelen we iemand uit de diverse en complexe doelgroep, zoals die hieronder wordt beschreven. Met deze persoon kan zowel een jongen, meisje, man, vrouw als kind en volwassene worden bedoeld.

We maken een onderscheid in twee verschillende doelgroepen:

1) (Z)EVMB

Deze personen hebben een (zeer) ernstige verstandelijke, visuele en meervoudige beperking. Er is sprake van een ontwikkelingsleeftijd tot 24 maanden.

Deze groep is afhankelijk van anderen voor veel activiteiten in het dagelijks leven. Het gaat hierbij om activiteiten zoals eten en drinken, contact maken, en het ondernemen van een activiteit. Uitgangspunt in de begeleiding aan deze personen is dat zij de ander nodig hebben om zich te kunnen ontwikkelen en ontplooien.

Het niet aangaan van activiteiten kan bij deze groep te maken hebben met een disbalans tussen wat de persoon fysiek gezien kan én emotioneel gezien aankan. De activering richt zich dan vooral op de fysieke mogelijkheden en te weinig op de emotionele behoefte.

2) jonge kinderen met een ernstig visuele beperking

Deze groep bestaat uit jonge kinderen met ernstige visuele of visueel-auditieve beperking (doofblind) met een sociaal-emotionele ontwikkeling leeftijd tot 2 jaar. Op basis van deze ernstige zintuiglijke beperking ontstaat gaandeweg een achterstand in de sociaal-emotionele ontwikkeling. Het ontbreken van visuele of visueel auditieve input maakt dat deze kinderen niet weten dat er een wereld is waar zij fysiek contact mee kunnen maken. Het leren maken van dit fysieke contact komt pas op gang komen als de ander (veelal de ouder) het contact met voorwerpen, materialen en personen actief aanbiedt.. Deze jonge kinderen wonen bijna altijd thuis bij hun ouders. Visio en Bartiméus bieden thuisbegeleiding, gericht op het ontwikkelen van vaardigheden.

Onder een visuele beperking wordt verstaan¹:

- Een verlaagde visus en/of gezichtsveldafwijkingen:
  - Visus minder dan 0,3 (voor volwassenen en kinderen ouder dan 4 jaar)
  - Gezichtsvelduitval, zoals bijvoorbeeld hemianopsie, of een gezichtsveld minder dan 30 graden
  - Leesvisus minder dan 0,25

- Visuele verwerking stoornis:
  - Stoornissen in de lagere visuele functies zoals nachtblindheid of fotofobie
  - Stoornissen in de hogere visuele functies (cerebrale visusstoornissen)

Intermediaire doelgroep

Naast de doelgroep zoals hierboven beschreven speelt ook de intermediaire doelgroep een hele belangrijke rol. We noemen de intermediaire doelgroep in deze interventie het "persoonlijk netwerk". Het persoonlijk netwerk bestaat uit die mensen die dagelijks met de persoon in contact zijn. Zij zijn de allerbelangrijkste mensen in zijn dagelijks leven en bieden verzorgende, ontwikkelingsgerichte en activerende ondersteuning. Zij kennen de persoon goed en kunnen zijn wensen en mogelijkheden herkennen, begrijpen en weer verwoorden naar anderen die de persoon minder goed kennen. Het netwerk kan bestaan uit:

- Ouders, broers, zussen en/of verzorgers in de thuissituatie van hun kind
- Zorgprofessionals/ begeleiders van de woning of dagbesteding
- Leerkracht of onderwijsondersteuner indien onderwijs wordt gevolgd

Het persoonlijk netwerk speelt een belangrijke rol bij het signaleren van zijn hulpvraag: wat heeft deze persoon nodig, is er voldoende aanbod om zijn ontwikkeling te stimuleren, wordt er voldoende activering geboden?

Selectie van doelgroepen

De interventie Active Learning wordt ingezet bij activering van personen met een visuele beperking die weinig actief contact maken met hun fysieke omgeving. De volgende gedragingen zijn aanleiding om de interventie in te zetten:

- De persoon ligt stil en laat vanuit zichzelf weinig bewegingen zien.
- De persoon maakt voornamelijk fysiek contact met zijn eigen lichaam (plukt aan kleding, veelvuldig hand/mondcontact, oogboren).
- De persoon maakt soms contact met zijn fysieke omgeving, het contact is vluchtig en zonder inhoud.
- De persoon maakt contact met voorwerpen, materialen, en/of personen, maar het contact is meestal stereotiep en zonder inhoud. Er wordt bijvoorbeeld regelmatig/langdurig gewapperd met een knuffel, of zonder variatie getikt op een armluning.
- De persoon heeft één favoriet speeltje en maakt geen contact met andere voorwerpen/materialen/personen. Er is geen variatie aanwezig.
- De persoon komt alleen tot spelen/activering als hij/zij dit samen met iemand anders kan doen.

Het inzetten van deze interventie staat of valt bij een goed ondersteunend persoonlijk netwerk. Het is belangrijk dat dit netwerk (ouders, begeleiders, leerkrachten) signaleert dat er sprake is geringe activering en onder stimulatie. Kenmerken hiervan kunnen zijn:

- Het netwerk signaleert veel loze momenten door de dag heen.
- Het netwerk signaleert in zichzelf gekeerd gedrag.
- Het netwerk wil een actieve rol spelen bij het inzetten van de interventie.

Contra indicaties voor het inzetten van Active Learning zijn:

- Probleemgedrag (agressie, zelfverwonding, angst aanvallen) binnen de groep, hetzij van de persoon zelf, hetzij van een groepsgenoot.

---

¹ Richtlijn voor Visusstoornissen, revalidatie en verwijzing (Van Rens, Vreeken & Van Nispen, 2011).

- Veranderingen in gezondheid die extra aandacht nodig hebben, zoals op handen zijnde operatie, ernstige epileptische activiteit, pijn, obstipatie
- Een instabiel netwerk (wisseling van personeel op de groep; veranderingen binnen de organisatie)

Betrokkenheid doelgroep

Active Learning is een bekende interventie in de visuele revalidatie, maar er is weinig kennis en informatie over vastgelegd. De afgelopen 10 jaar is een eerste stap gezet om de interventie op basis van praktijkkennis en internationale publicaties te beschrijven. Het resultaat hiervan is vastgelegd in een theorieboek en een werkboek (zie: www.visio.org/activelearning). Daarnaast biedt het leerplein van Visio een training over de interventie.

Het netwerk is als volgt betrokken geweest bij de ontwikkeling en beschrijving van de interventie:

- In 2015 is, middels een enquête aan therapeuten en gedragsdeskundigen van Visio, gevraagd naar hun ervaringen met Active Learning. De methode was bij 70% van de collega's bekend, slechts 15% gaf aan over geschikte informatie te bezitten en 64% gaf aan geïnteresseerd te zijn naar meer informatie over de methode.
- In 2015 is een klankbordgroep (twee therapeuten en een gedragsdeskundige van Visio) en een leesgroep (therapeuten en gedragsdeskundigen van Visio en Bartiméus) gevormd die betrokken zijn geweest bij het tot stand komen van de interventie beschrijving.
- In 2017 is een projectgroep gevormd binnen Visio, waarbij gezocht is naar een domein overstijgende samenstelling. Visio kent drie domeinen: onderwijs, wonen & dagbesteding, en revalidatie & advies. De doelgroep is binnen alle domeinen aanwezig. In de projectgroep waren de drie domeinen vertegenwoordigd. Eén van de projectleden had veel oudercontacten waardoor ook deze groep indirect betrokken werd.
- In 2019 zijn twee ouders, een wooncentrum voor mensen met een visuele en verstandelijke beperking (Visio), en een onderwijsinstelling voor kinderen met een visuele beperking (Visio) betrokken bij het maken van een voorlichtingsfilm over de interventie.
- In 2019 is, in een pilot-training, de methode overgedragen aan een groep begeleiders, therapeuten en gedragsdeskundige van Visio. Op basis van de evaluatie van deze pilot is de training bijgesteld, vooral met betrekking tot de kennis overdracht van de sociaal emotionele ontwikkeling. Drie maanden na de training zijn de deelnemers middels een enquête ondervraagd naar het gebruik van de methode binnen hun huidige werk en het effect bij de persoon. Deze resultaten waren zeer positief.

1.2 Doel

Hoofddoel

Het doel van Active Learning is het leren spelen of komen tot stimulerende activering.

De persoon (kind of volwassene) maakt stapje voor stapje actief contact met voorwerpen, materialen en personen in zijn fysieke omgeving. Hierdoor krijgt deze persoon de kans om invloed uit te oefenen op zijn omgeving en zich bewust te worden van zijn mogelijkheden. Na 6-12 maanden maakt de persoon meer actief contact (aanraken, pakken, onderzoeken), en zijn de -door het persoonlijk netwerk en de visuele expert opgestelde- doelen en werkdoelen/activiteiten in het begeleidingsplan behaald.

Het begeleidingsplan van Active Learning richt zich op:

- a) de persoon: actief contact leren maken met voorwerpen, materialen en personen te maken in zijn fysieke omgeving
- b) het persoonlijk netwerk: kennis, houding, vaardigheden leren in te zetten om de persoon optimaal te activeren
- c) de fysieke omgeving: uitnodigend, toegankelijk, en begrensd inrichten.

Subdoelen

Bij subdoelen van Active Learning gaat het altijd om kleine afgebakende stapjes. Op maat wordt er bekeken wat passend is. De subdoelen zijn gericht op de persoon, het persoonlijk netwerk en de omgeving. De subdoelen worden altijd gezamenlijk opgesteld door het persoonlijk netwerk en de visuele expert. Middels coaching van het persoonlijk netwerk door de visuele expert worden de subdoelen uitgevoerd. De subdoelen voor de fysieke omgeving en het netwerk kunnen gezien worden als voorwaarden scheppend voor het bereiken van de persoons gebonden doelen. Onderstaande subdoelen zijn als voorbeeld bedoeld.

Met betrekking tot de persoon:

- Gericht op het aanraken/opzoeken:
  - Over 3 maanden raak ik 5x per 5 minuten de knuffels op mijn speelschort aan
  - Over 3 maanden raak 3x per 5 minuten de zijwand van de little room aan
  - Over 3 maanden zoek ik 5x per 5 minuten de arm van de begeleider op
- Gericht op vastpakken en vasthouden met één hand:
  - Over 3 maanden pak ik 3x per 5 minuten de sleutelbos/de rammelaar op het positiebord en houd hem 2 seconden vast
  - Over 3 maanden pak ik de vinger van de begeleider, ik houd hem 5 seconde vast en laat hem zelf weer los (in 5 minuten tijd)
- Gericht op fysiek contact maken met beide handen:
  - Over 3 maanden raak ik 5x in 5 minuten met beide handen de spiegelmoen aan die voor mij aan de speelboog hangt
- Gericht op overpakken van de ene hand naar de andere:
  - Over 3 maanden pak ik 1x in 5 minuten de beker met mijn ene hand over naar mijn andere hand, die boven mij in de Little Room hangt
- Gericht op tactiel onderzoeken
  - Over 3 maanden onderzoek ik 3x in 5 minuten de afwasborstel met mijn vingers, die aan mijn speelband hangt
- Gericht op geluid maken en auditief onderzoeken:
  - Over 3 maanden rinkel ik 5x in 5 minuten met het belletjeskoord dat op de resonantieplank ligt
  - Over 3 maanden ritsel ik 8x per 5 minuten met het isolatie folie dat aan mijn speelschort zit
  - Over 3 maanden imiteer ik 3x in 5 minuten het geluid dat de begeleider maakt die tegenover mij zit

- Gericht op vermindering van stereotiep gedrag:
  - Over 3 maanden zijn mijn stereotiepe handelingen (bv oogboren of hand in mond) verminderd van 15x per minuut naar 10x per minuut

Met betrekking tot het persoonlijk netwerk:

- Houding
Het persoonlijk netwerk is zich bewust van de waarde van activering voor de persoon. Na zes maanden zijn de volgende houdingsaspecten aanwezig:
  - Inzicht in de aanwezige loze momenten.
  - Waardering voor kleine stapjes.
  - Aandacht voor eigen initiatief van de persoon.
  - Biedt een begeleidingstechniek, passend bij sociaal-emotioneel functioneren.
- Kennis
Het persoonlijk netwerk kent de individuele mogelijkheden en voorkeuren van de persoon. Na het afsluiten van de observatieperiode is de volgende kennis aanwezig:
  - Inzicht in sensorische en motorische mogelijkheden.
  - Inzicht in sociaal-emotionele ontwikkeling.
- Vaardigheden
Het persoonlijk netwerk creëert een prikkelende Active Learning omgeving voor de persoon. Na zes maanden is het netwerk in staat om:
  - Het aanbod af te stemmen op individuele voorkeuren en mogelijkheden.
  - Creatief om te gaan met ruimte, specifieke materialen, en voorwerpen.
  - Active Learning consequent en op passende tijden aan te bieden.

Met betrekking tot de fysieke omgeving:

- Uitnodigend:
  - Passend bij de voorkeuren van de persoon.
  - Herhaling is altijd mogelijk (voorwerpen zijn permanent aanwezig en altijd bereikbaar).
  - Voldoende contrast en verlichting, afgestemd op de mogelijkheden van de persoon.
- Toegankelijk:
  - Makkelijk bereikbaar (de activering kan op een eenvoudige wijze in gang gezet worden, zonder dat er eerst allerlei extra handelingen nodig zijn).
  - Goed inzetbaar gedurende de dag (het aanbod is in of fysieke de leefomgeving van de persoon).
- Begrensd:
  - Herkenbare afbakening van de fysieke omgeving (het is tastbaar en hoorbaar waar de activerende elementen zich bevinden).
  - Prikkel aanbod is gedoseerd en afgestemd op de individuele persoon.

1.3 Aanpak

Active Learning experts zijn opgeleid om personen en het persoonlijk netwerk te ondersteunen bij het inzetten van de interventie. De interventie start op het moment dat er een activeringshulpvraag voor een persoon is gesignaleerd. De interventie kent de volgende fasen:

- kennismaking AL experts en persoonlijk netwerk (hulpvraag verduidelijking, draagvlak)
- observatiefase door AL experts en persoonlijk netwerk (dossieronderzoek, observeren en observatielijst)
- formuleren van doelen en werkdoelen door AL expert en persoonlijk netwerk (begeleidingsplan opstellen)
- activeringsfase door persoonlijk netwerk (begeleidingsplan uitvoeren)

De interventie wordt uitgebreid beschreven in het theorieboek Active Learning (theoretische basis) en werkboek Active Learning (praktische handvaten). Deze informatie is te downloaden op: www.visio.org/activelearning. Deze link geeft ook toegang tot de observatielijst en het begeleidingsplan. De interventie duurt zes tot twaalf maanden.

In grote lijnen volgt de interventie onderstaand schema:

“Help mij contact te maken met de wereld om mij heen”

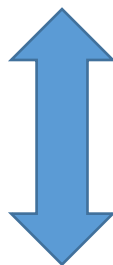
Persoonlijk netwerk en AL experts gaan in gesprek over de mogelijkheden

Observatie, diagnostiek en behandelplan

Aan de slag met specifieke Active Learning materialen, voorwerpen en begeleidingstechniek

Observeren, evalueren en bijstellen doelen

Inhoud van de interventie

Bij Visio en Bartiméus zijn Active Learning experts (AL experts) opgeleid om personen en hun persoonlijk netwerk te ondersteunen bij de hulpvraag op het gebied van Active Learning. Deze AL experts zijn professionals die zowel expertise hebben in het werken met de beschreven doelgroepen, als ook de training Active Learning hebben gevolgd. Dit kunnen gedragsdeskundigen, revalidatietherapeuten, VVB-consulenten, ergotherapeuten, ontwikkelingsbegeleiders, ambulante begeleiders, of coördinerend cliëntbegeleiders zijn. Bij een hulpvraag zijn in ieder geval een gedragsdeskundige en een therapeut/begeleider betrokken. Zij analyseren de hulpvraag en formuleren samen met het netwerk doel en werkdoelen. De therapeut/begeleider van Visio/Bartiméus coacht het persoonlijk netwerk tijdens de activeringsfase. De gedragsdeskundige blijft op de achtergrond betrokken en kan, indien nodig, een actievere rol innemen.

Kennismaking

De interventie start met een kennismakingsgesprek. Het persoonlijk netwerk en de AL experts maken kennis met elkaar. In dit gesprek komen onder andere de volgende onderwerpen aan de orde:

- Verduidelijking van de hulpvraag door het persoonlijk netwerk
- Uitleg over de interventie door de AL experts
- Planning van het traject

Observatiefase

De gedragsdeskundige van Visio/Bartiméus speelt een belangrijke rol in de observatiefase. Zij brengt de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkelingsmogelijkheden in kaart en signaleert waar mogelijk hiaten liggen in het niet of weinig contact maken met de fysieke omgeving. Dit onderzoek biedt handvaten voor de keuze van de begeleidingstechniek die ingezet wordt, en vormt een belangrijke basis voor het opstellen van de begeleidingsdoelen.

De therapeut/begeleider van Visio of Bartiméus observeert op twee verschillende tijdstippen de visuele, motorische, sociaal-emotionele en cognitieve mogelijkheden van de persoon. Daarnaast wordt de fysieke omgeving, waar de activiteiten worden aangeboden, in kaart gebracht. En er vindt observatie plaats van de wijze waarop activiteiten worden aangeboden door het persoonlijk netwerk.

De observatie vindt plaats op de eigen woon- of dagbesteding van de persoon. Dit kan thuis zijn, op school, of bijvoorbeeld op een dagcentrum. Het persoonlijk netwerk vult de Active Learning observatielijst in. Op basis van het kennismakingsgesprek, de observaties, dossieranalyse en de observatielijst wordt door de AL experts een beeld gevormd over alerte momenten van de dag, gebruik van zintuigen, motorische, sociaal-emotionele en cognitieve mogelijkheden enz. Dit beeld wordt voorgelegd aan en besproken met het persoonlijk netwerk: herkennen zij de kansen die er liggen voor activering? En zien zij mogelijkheden om de activering daadwerkelijk in te gaan zetten?

Begeleidingsplan opstellen

Het persoonlijk netwerk en de AL experts stellen met elkaar een begeleidingsplan op. In het plan wordt de vraagstelling, het doel, de bijbehorende werkdoelen/activiteiten, en de tijdsplanning bepaald. Bij elke werkdoel/activiteit wordt de begeleidingstechniek, en de inzet van specifieke materialen en voorwerpen beschreven.

Het kan zijn dat de ruimte aangepast moet worden, zodat de specifieke materialen en voorwerpen goed bevestigd kunnen worden. Het is van belang om een vaste plek in de (groeps-)ruimte te bepalen, waarbij aandacht is voor mogelijke afleidende prikkels. Let hierbij speciaal op:

- Voldoende verlichting, juiste lichtinval en contrast gebruik
- Uitgangshouding
- Veiligheid van aangeboden Active Learning situatie

Activeringsfase

Na alle voorbereidingen wordt nu gestart met de daadwerkelijke activering. Tijdens het opstellen van het begeleidingsplan en de geformuleerde hoofd- en werkdoelen is een keuze gemaakt voor specifieke materialen, zintuiglijke voorwerpen en de begeleidingstechniek die passend is bij deze persoon. De activering wordt bijna altijd uitgevoerd door één of meerdere mensen uit het persoonlijk netwerk (ouder, begeleider of leerkracht). De regie ligt ook in handen van dit netwerk. De AL expert van Visio of Bartiméus heeft een coachende rol en zal meer aan de zijlijn betrokken blijven.

Het aantal sessies en de frequentie van Active Learning zijn afhankelijk van de persoon, de vraagstelling en de opgestelde doelen. De frequentie varieert van 3 tot 5 keer per week. De duur is ongeveer 15 minuten. Het gaat bij Active Learning om kleine stapjes in de verkenning en activering.

Voor de coachende AL expert ligt de frequentie op 1x per 2 a 3 weken, gedurende een uur. Het gemiddelde Active Learning traject duurt 6 tot 12 maanden. Tijdens deze bijeenkomsten worden werkdoelen, gebruikte materialen en voorwerpen, begeleidingstechniek, en inrichting van de activeringsplek geëvalueerd en, indien nodig, bijgesteld.

Casus

*Luuk is slechthoort, heeft een halfzijdige verlamming en een ernstige verstandelijke beperking. Uit de observatiefase komt naar voren dat hij met zijn rechterhand enigszins kan reiken naar een voorwerp dichtbij hem, dat hij een sterke voorkeur heeft voor geluid, en dat hij snel afgeleid wordt door andere geluiden. We hebben met het persoonlijk netwerk besloten (**en vastgelegd in het begeleidingsplan**) om de little room (zie hoofdstuk 2) in te gaan zetten in combinatie met zijn favoriete speelgoed de spiegelmoen (**keuze voor specifiek materiaal en zintuiglijk voorwerp**). Die hangen we op 15 cm afstand van zijn rechterhand. Luuk wordt 3x per week in de little room gelegd door zijn vaste begeleidster. Zij blijft bij hem als hij in de little room ligt en laat hem regelmatig voelen en horen dat zij bij hem zit (**begeleidingstechniek**). Ons werkdoel is: "Over 3 maanden rinkelt Luuk 5x in 5 minuten met de spiegelmoen in de little room".*

In het begin vindt Luuk het heel spannend in de little room, hij is dan vooral aan het luisteren naar de geluiden die hij hoort. Na drie weken raakt hij per ongeluk de spiegelmoen aan, en dat gebeurt nog een paar keer in die week. Een paar weken later gaat hij steeds gericht op zoek naar de spiegelmoen en geniet van het geluid dat hij zelf teweeg brengt.

2. Uitvoering

Materialen

Nielsen heeft een aantal specifieke Active Learning materialen ontwikkeld die het contact met de fysieke omgeving optimaal stimuleren. We noemen dit "specifieke materialen".

De inzet van de specifieke materialen wordt afgestemd op de individuele wensen en mogelijkheden van de persoon. We onderscheiden de volgende specifieke materialen:

Little room

De "Little room" is een klein huisje waar je in kunt zitten of liggen. Aan de wanden zijn voorwerpen bevestigd, die met weinig inspanning kunnen worden aangeraakt en onderzocht. Op deze wijze leer je de kleine ruimte verkennen en worden begrippen als boven, achter, en naast tastbaar gemaakt. Het ruimtelijk inzicht, objectpermanentie en fijne motoriek worden gestimuleerd en de persoon ervaart dat hij zelf zijn omgeving kan

beïnvloeden.

Speelschort en speelband

Het "Speelschort" en de "speelband" worden beiden bevestigd op het lichaam van de persoon zelf. Aan de speelschort en speelband worden voorwerpen bevestigd die op de persoon zijn afgestemd. Door de blijvende nabijheid van de voorwerpen krijgt de persoon de mogelijkheid de voorwerpen aan te raken, en te gaan ontdekken. De voorwerpen zijn altijd dichtbij en verdwijnen niet.

Speelboog

De "Speelboog" is een boog die over de persoon heen geplaatst kan worden. Dit kan als de persoon in zijn rolstoel zit, maar ook als hij bijvoorbeeld in de bedbox ligt. Aan de boog worden individueel afgestemde voorwerpen bevestigd. Ook hier wordt weer het aanraken en gaan onderzoeken gestimuleerd en kunnen de voorwerpen niet uit beeld verdwijnen.

Positie bord of speelbord

Het positie bord is een bord met gaten dat verticaal of schuin-verticaal voor de persoon op tafel of rolstoelblad bevestigd wordt. Ook nu weer worden individueel afgestemde voorwerpen bevestigd en wordt het aanraken en onderzoeken gestimuleerd. Net als bij de speelboog wordt de persoon ook uitgelokt om te gaan kijken naar de voorwerpen, en naar zijn handen die de voorwerpen aanraken. Oog-hand coördinatie en fijne motorische

vaardigheden worden gestimuleerd.

Speelgoedkist

De "speelgoedkist" is een kist/box/mand met voorwerpen. Het is afhankelijk van de persoon of deze voorwerpen los in de kist zitten, of met een touw of elastiek aan de kist zelf bevestigd zijn. De kist biedt een begrensde ruimte, en is vooral bedoeld voor personen die zittend spelen. Losse voorwerpen kunnen aangeraakt en onderzocht worden, en na dit contactmoment valt het voorwerp weer terug in de kist.

Resonantieplank

De resonantieplank is een grote dunne triplexplaat die op latjes bevestigd is, zodat de plaat iets los van de grond komt te liggen. Hierdoor gaan geluiden en trillingen resoneren en worden versterkt. De persoon wordt op de plank gelegd. Zijn bewegingen en de daarmee gepaard gaande geluiden en trillingen worden versterkt en geven hierdoor meer feedback over het bewegen. Hierdoor wordt de persoon gestimuleerd om nog een beweging te maken, en nog één, en nog één. Hij leert hoe zijn eigen bewegingen de wereld om hem heen kunnen beïnvloeden.

Essef Board

Het "Essef Board" bestaat uit twee houten platen met springveren daartussen. De plaat wordt onder voeten geplaatst, bijvoorbeeld in zit (rolstoel), maar ook als hij op de mat ligt of op de schommel zit. De persoon kan met zijn benen/voeten de plaat in beweging brengen, en krijgt hierdoor feedback over de kracht in zijn benen. Hierdoor worden motorische vaardigheden ontwikkeld en ervaart hij dat hij de fysieke omgeving kan beïnvloeden.

Dagelijkse voorwerpen

Daarnaast benadrukt Nielsen het belang van het contact maken met dagelijkse voorwerpen zoals een beker, een bord, tandenborstel enz. Als je een voorwerp kent en herkent, wordt het makkelijker om de bijbehorende handeling uit te voeren. Door geur en reuk, auditieve (hoe klinkt het), tactiele (is het glad/ruw/koud), proprioceptieve (hoe groot/zwaar) en visuele informatie wordt een beeld gevormd en opgeslagen van het voorwerp. Hoe meer multi-sensorische input over een voorwerp wordt opgeslagen, hoe makkelijker is om het voorwerp te herkennen. Dagelijkse voorwerpen bieden vaak een diversiteit aan prikkels en zijn in elk huishouden te vinden. Een doos met een afwaskwast, een echte sleutelbos, rietjes, een hard plastic beker, een lepel en een douchespons kan voor veel speelplezier zorgen.

Voor verdere informatie over het gebruik van materialen en voorwerpen kan je de volgende informatiebronnen raadplegen;

- Theorieboek Active Learning (PDF)
- Werkboek Active Learning (PDF)
- Observatielijst Active Learning (PDF)

Deze informatie is te vinden op: www.visio.org/activelearning

Daarnaast is ook beschikbaar:

- flexfolders, 1x gericht op kinderen, 1x gericht op volwassenen
- voorlichtingsfilmpje over de interventie: <https://www.youtube.com/watch?v=Y6JCeJ1HP9w>

Locatie

De interventie wordt uitgevoerd in de woon-, dagbesteding- of onderwijs omgeving van de persoon. Dit kan de eigen thuissituatie zijn, het kinderdagcentrum of school waar hij naar toe gaat, of de dagbesteding en/of woonlocatie van de persoon.

De interventie kan binnen de zorg- en onderwijs locaties van Visio en Bartiméus worden aangeboden, zoals op de scholen, en de woon- en dag centra. Bij gezinnen, en externe scholen en zorginstellingen wordt de interventie ingezet door de ambulante (onderwijs) ondersteuning en revalidatie die Visio en Bartiméus bieden.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

AL experts

Binnen Visio en Bartiméus worden collega's bij de Visio Academie opgeleid. Collega's die voor deze training in aanmerking komen zijn: therapeuten, ambulante begeleiders, consulent VVB, ontwikkelingsbegeleiders, spelbegeleiders, gedragsdeskundigen, ambulante onderwijsbegeleiders, en Coördinerend Client Begeleiders van Visio of Bartiméus. Na afloop van de Active Learning training zijn zij de AL experts die ingezet worden bij Active Learning hulpvragen.

De Active Learning training is een 3-daagse train-de-trainer training verspreid over 3 maanden. De training gaat in op alle houding-, kennis- en vaardigheden aspecten die van belang zijn voor Active Learning. Iedere deelnemer brengt een eigen casus in.

De training is opgenomen bij het Leerplein van de Visio Academie. De training bestaat uit een lespakket met lesmateriaal en kan zowel fysiek als digitaal aangeboden worden. Er is tevens een docentenhandleiding geschreven waarin inhoudelijke en praktische zaken zijn vastgelegd. De training is bij Visio opgenomen in het curriculum voor therapeuten werkzaam bij Revalidatie & Advies.

De training wordt gegeven door een gedragsdeskundige en een therapeut van Visio of Bartiméus. Er zijn op dit moment binnen Visio en Bartiméus één gedragsdeskundige en vijf therapeuten beschikbaar die de training kunnen geven.

Na afloop van de training bezit de AL expert de volgende competenties:

- Is in staat de werkelijke behoefte van de persoon duidelijk te krijgen rondom Active Learning, zodat de ondersteuning ook aansluit bij de behoefte van de persoon en zijn netwerk.
- Herkent en begrijpt gedrag en uitingvormen van de sociale emotionele ontwikkeling van de persoon en reageert op de juiste wijze naar de persoon.
- Is in staat methodisch te werken, waardoor de werkwijze betrouwbaar is en het begeleidingsplan goed onderbouwd en consistent is.
- Neemt en houdt de doelen uit het begeleidingsplan als uitgangspunt voor haar handelen.
- Gaat uit van een optimale ontwikkeling en het stimuleren van de zelfstandigheid van de persoon.
- Biedt een uitdagende leefomgeving door gebruik te maken van specifieke materialen en voorwerpen.
- Maakt gebruik van de specifieke materialen en voorwerpen om de ontwikkeling van de persoon te stimuleren.
- Kan sensitief en responsief reageren op alle (kleine) signalen die de persoon laat zien of horen.
- Kan contact leggen en houden met de persoon en ervoor zorgen dat de persoon met haar contact kan maken en houden.
- Is in staat een draagvlak te creëren voor de interventie.
- Is in staat de Active Learning principes over te dragen aan een netwerk.
- Is in staat de interventie op een coachende wijze te ondersteunen.
- Is in staat de ambassadeurs rol van Active Learning op zich te nemen en de interventie te verspreiden binnen en buiten zijn netwerk.

Deelnemers worden aan het eind van de training beoordeeld op deze competenties. Bij het onvoldoende beheersen van een bepaalde competentie wordt een extra opdracht gegeven.

Kwaliteitsbewaking

Active Learning training

De kwaliteit van de interventie wordt bewaakt door de Active Learning trainers en door de AL experts van Visio en Bartiméus.

Collega's die de Active Learning training volgen worden tijdens de training opgeleid als ambassadeurs. Tijdens de training is er aandacht voor de rol en taken die bij dit ambassadeurschap horen. De ambassadeurs worden jaarlijks geschoold door de trainers van Active Learning. In deze jaarlijkse Active Learning bijeenkomst worden ervaringen, nieuwe informatie en nieuwe materialen met elkaar gedeeld. De ambassadeurs worden ook regelmatig digitaal geïnformeerd over nieuwe ontwikkelingen.

Twee Active Learning trainers hebben in 2019 een 3-daagse Active Learning training in de Verenigde Staten gevolgd, bij het Penrickton Center for Blind Children. Er is contact met dit centrum voor Active Learning via een platform en via nieuwsbrieven, zie ook www.activelearningspace.org.

Binnen de Academische Werkplaats EMB wordt onderzoek gedaan naar de effectiviteit van de interventie, zie ook hoofdstuk vier. De resultaten van dit onderzoek worden verwerkt in de training, en in de observatielijst en het begeleidingsplan.

Het intranet van Visio (SoVisio) heeft een themapagina over Active Learning, deze informatie wordt regelmatig ververs.

Internationaal netwerk

Op het gebied van Active Learning bestaat er een internationale samenwerking, vooral met de Verenigde Staten (Penrickton, centre for the Blind Children, Texas).

Daarnaast is een in het Engels vertaalde versie van Active Learning beschikbaar, zodat de kennis ook gedeeld kan worden met collega's in andere landen.

Randvoorwaarden

Organisatorische randvoorwaarden voor een goede uitvoering van de Active Learning training zijn:

- Beschikbare trainingsruimten met voldoende ruimte voor de zelf ervaringsoefeningen rondom de specifieke materialen.
- Ondersteuning rondom logistiek (planning), en het werven en informeren van de deelnemers.
- Beschikbaarheid van Active Learning trainers.
- Zorgprofessionals kunnen in werktijd de training volgen en hun huiswerk maken.
- Er is tijd beschikbaar voor trainers en AL experts om nieuwe ontwikkelingen te kunnen volgen, en bestaande informatie platforms (SoVisio, kennisportaal, eduvip) up-to-date te houden.
- Er is tijd beschikbaar voor een jaarlijkse update aan Active Learning ambassadeurs door de trainers.
- Lesmateriaal voor het geven van een 3-daagse training (18 lessen en 12 studie-uren)

Binnen externe zorgorganisaties waar Active Learning wordt ingezet, moet er een draagvlak bestaan voor de methode. Om de interventie goed op de rails te zetten voor een persoon, zal de tijdsinvestering van het persoonlijk netwerk gefaciliteerd moeten worden door de externe organisatie. Soms zullen specifieke materialen of voorwerpen moeten worden aangeschaft op advies van de AL expert.

Implementatie

De implementatie van Active Learning vindt plaats via de **Active Learning training**. Deze training is opgenomen in het aanbod van de Visio Academie.

Informatie over Active Learning is te vinden op www.visio.org/activelearning , www.eduvip.nl, www.activelearningspace.org, en op SoVisio (intranet van Visio). Hier is informatie beschikbaar over de theorie, praktische uitvoering, training bij het Leerplein, input voor het begeleidingstraject, voorbeelddoelen, en tips voor aanschaf van specifieke materialen.

Active Learning is zichtbaar aanwezig in de volgende in **(digitale) kennisportalen**

- www.visio.org/activelearning
- Voorlichtingsfilm op youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=Y6JCeJ1HP9w>
- www.eduvip.nl (o.a. beschrijving little room)
- SoVisio: zie leerplein en expertise plein
- www.awemb.nl: voor informatie over onderzoek naar de effectmeting van de interventie. Dit onderzoek heet "Kansen Voor Activering".
- www.kennisoverzien.nl (in de nabije toekomst)
- Pinterest (martienrienstra/active learning)
- www.activelearningspace.org en www.lilliworks.com (onze Amerikaanse collega's)

Daarnaast zijn er regelmatig berichten in de nieuwsbrieven van VVB expertisegroep, en op "uitgelicht".

Er zijn flexfolders ontwikkeld die Active Learning kort beschrijven, zowel voor kinderen als voor volwassenen. Deze folders kunnen gebruikt worden bij individuele Active Learning trajecten.

Kosten

De kosten voor de interventie zijn onder te verdelen in:

- Trainingskosten
- kosten om de interventie daadwerkelijk in de praktijk uit te zetten.

De kosten van de Active Learning training zijn:

- 28 uur per trainer per training (1 revalidatietherapeut, 1 gedragswetenschapper)
- 6 uur logistieke ondersteuning door Visio/Bartiméus per training
- 28 uur per cursist
- Facultatief: huur trainingsruimte

Kosten van de interventie

Indien de interventie wordt ingezet en gecoacht door Visio/Bartiméus, dan wordt de direct cliëntgebonden tijd vergoed wordt door de zorgverzekeraar.

De volgende stappen worden dan gezet:

- Kennismakingsgesprek voorbereiden (1 uur) en uitvoeren (1 uur face-to-face), reistijd
- Dossier onderzoek: 1 uur
- Observatielijst invullen met netwerk: 1 uur face-to-face, reistijd
- 2 keer bezoek van 1,5 uur voor de observatieperiode (face-to-face), verslagtijd (2 uur), reistijd
- Begeleidingsplan opstellen 2 uur met netwerk (face-to-face), reistijd
- Het aantal sessies en de frequentie van Active Learning zal verschillen, afhankelijk van het begeleidingsplan en de complexiteit. De frequentie varieert van 3 tot 5x per week, de duur is ongeveer 15 minuten en wordt uitgevoerd door het persoonlijke netwerk. De AL expert heeft hier een coachende rol.
- Voor de AL expert ligt de frequentie op 1x per 2 a 3 weken, gedurende een uur (face-to-face). Hierin wordt het behandelplan geëvalueerd en bijgesteld.
- Het gemiddelde Active Learning traject duurt 6 tot 12 maanden.

Totale directe tijd: 15 tot 20 uur.

Totale indirecte tijd (exclusief reistijd): 6 tot 8 uur.

Materiële kosten:

- Speelschort 50,- tot 150,- Barry Emons, senso care en schort.nl
- Speelboog Barry Emons 238,-
- Speelleersysteem (positiebord) 937,75 Barry Emons
- Dagelijkse voorwerpen 100,- verschillende winkels
- Zintuiglijke voorwerpen 100,- verschillende winkels

3. Onderbouwing

Aard van het probleem

Het is voor iedereen belangrijk om te kunnen spelen en activiteiten te kunnen ondernemen om zo een zinvolle en actieve invulling aan de dag te kunnen geven. Door activering doe je zintuiglijke en motorische ervaringen op die ontwikkeling mogelijk maken. Het motorisch actief zijn heeft een positieve invloed op de alertheid en fysieke fitheid ((Waninge 2011; Munde & Vlaskamp 2015).

Het is echter niet voor iedereen mogelijk om deze activering zelf vorm te geven. Het gaat hierbij om een groep bij wie de aanwezige beperkingen veroorzaken dat actief contact met de fysieke omgeving niet of nauwelijks tot stand komt. Er is sprake van een ernstige visuele/visueel-auditieve beperking, of een ernstige verstandelijke en visuele beperking, en vaak ook een motorische beperking. Bij 74% van de personen is sprake van een visuele beperking, met name op basis van het onvoldoende kunnen verwerken van de visuele informatie die binnenkomt (Wallroth en Steendam, 2018). Het gaat dan vooral om het toekennen van een betekenis aan datgene dat de ogen zien en opnemen (Van Splunder, Stima, Bernsen en Evenhuis, 2006). Visuele informatie is voor deze persoon lang niet altijd prikkelend genoeg om tot activering te komen. Hoe ernstiger de visuele, visueel-auditieve, verstandelijke en/of motorische beperking, hoe vaker we zien dat actief contact maken met de fysieke omgeving weinig tot stand komt (Nakken, vd Putten). Veel personen zijn passiever en afwachtend. Ze gaan minder zelf op dingen af, maken daardoor minder mee, en doen minder ervaringen op (de Geeter, Munsterman, 2017).

De onderlinge beperkingen beïnvloeden elkaar, en versterken elkaar. De som is meer dan het geheel der delen. Bijvoorbeeld: het "niet/minder kunnen zien" ontmoedigt het exploreren van je fysieke omgeving. De aanwezige verstandelijke beperking maakt dat er weinig compensatiemogelijkheden zijn om die omgeving toch te leren begrijpen.

Ook is er regelmatig sprake van een disbalans tussen kunnen en aankunnen (Heijkoop; Webb, J, 2017): het emotionele "aankunnen" en functionele "kunnen" ligt soms ver uit elkaar.

De persoon heeft vooral anderen nodig om tot activering te komen. Voor het maken van contact en het ondernemen van activiteiten is deze groep afhankelijk van anderen. Deze anderen zijn bepalend voor vorm, inhoud, frequentie, en tijdstip van activering. Zij bepalen ook de inrichting van de fysieke omgeving en het (prikkelend) aanbod in die fysieke omgeving (Nakken & Vlaskamp, 2007). Uit onderzoek is gebleken dat begeleiders vaak net minder aandacht en ondersteuning bieden bij activering van deze complexe doelgroep (Beadle-Brown et al., 2016).

Vooraf door nabijheid, herhaling en specifieke ondersteuning van anderen is het mogelijk om te komen tot activiteiten/spelen. In de woon- en dag omgeving is deze nabijheid en specifieke ondersteuning vaak onvoldoende beschikbaar. Recent onderzoek (Bossink 2019) laat zien dat personen met een verstandelijke en motorische beperking die in een instelling wonen dagelijks ongeveer 45 minuten motorische activering aangeboden krijgen. Hierbij zijn transfers en verplaatsingen in de ruimte meegenomen. Het aanbod van een individueel activeringsmoment gebeurt 1,5 keer per dag (Bossink, 2019).

Dit heeft tot gevolg dat de persoon dagelijks te maken heeft met vele loze momenten.

Ernst/ omvang

Ongeveer 10.000 tot 12.000 kinderen en volwassenen in Nederland hebben een Ernstige Meervoudige Beperking (EMB). Bij 70% tot 80% van deze groep is sprake van een visuele beperking (Steendam en Wallroth, 2021). Een groot deel van deze groep is weinig in staat om zelf tot een zinvolle activering te komen. Ze hebben regelmatig weinig motorische mogelijkheden om ergens naar toe te gaan, en worden zintuiglijk weinig geprikkeld om tot actie over te gaan.

Jonge kinderen met een ernstige visuele of visueel-auditieve beperking ontvangen slechts in beperkte mate informatie over de wereld om hen heen. Er zijn geen cijfers bekend over de omvang van deze groep jonge kinderen. Het gaan ontdekken van de fysieke omgeving gebeurt bij deze groep vooral via de handen of voeten, vaak is dit de enige manier waarop zij informatie opdoen. We zien echter dat deze jonge kinderen regelmatig weinig actief contact maken met hun fysieke omgeving. Bewustwording en begrip van deze wereld komt hierdoor niet of nauwelijks tot stand. Er ontstaat daardoor een moeizame ontwikkeling van object manipulatie en object- en persoonspermanentie.

Spreiding

De persoon die wordt beschreven in de interventie woont bij zijn ouders thuis, of op een woning voor kinderen of volwassen met een beperking. Zij hebben recht op onderwijs of dagbesteding. Vaak zien we binnen deze settings een handelingsverlegenheid met betrekking tot het activeren van de persoon.

Gevolgen

Geringe activering levert een aantal risico's op. Het gevaar van onder-stimulatie ligt op de loer. Om toch prikkels op te zoeken zien we bij onder-stimulatie regelmatig stereotiep gedrag en zelf verwondend gedrag ontstaan. Op deze manier zoekt de persoon prikkels op die hij zelf in gang zet. Ook zien we personen die zich in zichzelf terugtrekken, weinig aandacht vragen en daardoor steeds minder in contact staan met de wereld om hen heen.

De persoon kan ook te maken krijgen met overprikkeling, door voorwerpen/materialen aangeboden te krijgen die niet passend zijn bij de emotionele leeftijd of motorische ontwikkeling. Er kan dan onrustig gedrag ontstaan, dit kan overgaan zelfverwondend gedrag of een andere vorm van gedragsproblemen.

In de praktijk zien we personen met gedragingen als:

- Afwerpen van materialen en voorwerpen
- Vooral gericht op één specifiek voorwerp
- Opgaan in één specifieke zich herhalende beweging
- Gerichtheid op het eigen lichaam (hand in mond, vinger in oog of oor)
- Het weggooien van materiaal om op die manier contact te krijgen met zijn omgeving.
- Functionele handelingen (lepel naar mond brengen, koekje pakken) zijn mogelijk, maar exploratief gedrag ten aanzien van voorwerpen en materialen is nauwelijks aanwezig.

Bewustwording, controle en sturing in en van de fysieke omgeving komen niet of nauwelijks tot stand. Er ontstaan hiaten in de motorische, sensomotorische en sociaal-emotionele ontwikkeling, zoals bijvoorbeeld

- Het pakken en vasthouden van voorwerpen
- Het sensomotorisch exploreren van voorwerpen en materialen: verschil tussen glad en ruw, tussen licht en zwaar, tussen koud en warm, tussen rond en hoekig
- Het opbouwen van een sensomotorisch geheugen van voorwerpen en materialen, de database die je kunt inzetten voor het herkennen van voorwerpen en materialen.
- Het uitbreiden van motorische vaardigheden zoals manipuleren, overpakken, steun nemen
- Ontdekken van onderscheid tussen eigen lichaam en de fysieke omgeving
- Ontwikkelen van eigen identiteit

Het persoonlijke netwerk heeft de belangrijke taak om activering mogelijk te maken. Maar door de aanwezige complexe beperkingen bij de doelgroep is dit niet altijd makkelijk. Dit kan tot handelingsverlegenheid leiden. Bij het netwerk kan het gevoel ontstaan dat de persoon geen contact wil. Soms slaat de moedeloosheid toe omdat geen enkel materiaal of voorwerp een reactie uitlokt. Ook kan er onzekerheid ontstaan, het gevoel niet iets zinvol te kunnen bieden.

4. Onderzoek

Procesevaluatie

De interventie is in 2019 beschreven in twee publicaties. In het theorieboek wordt de theoretische basis en achtergrond beschreven. Hierbij is ingegaan op het doel, de doelgroep, werkwijze en randvoorwaarden. Het betreft een programma dat methodisch en theoretisch is onderbouwd. In het werkboek staan praktische voorbeelden en tips.

Door middel van de landelijke training, die is ondergebracht bij de Visio Academie wordt het professioneel netwerk opgeleid. Iedere gedragsdeskundige, revalidatietherapeut, VVB-consulent, ergotherapeut, ontwikkelingsbegeleider, ambulante begeleider, of coördinerend cliëntbegeleider, werkzaam bij Visio of Bartiméus, kan zich aanmelden bij de training. Door het geven van landelijke trainingen wordt eenduidigheid gecreëerd. De training is opgenomen in het corporate curriculum.

Aan het eind van iedere training wordt de training inhoudelijke geëvalueerd. Deze info wordt meegenomen en verwerkt in de volgende training. Na 3 maanden wordt er middels een enquête aan de cursisten gevraagd in hoeverre de interventie ingezet wordt en of er resultaten bij de persoon/omgeving/interactie te benoemen zijn.

Effectmeting

Bij NOVUM is een onderzoeksvoorstel ingediend, met als onderzoeksvragen:

1). *Welke meetbare veranderingen kunnen we onderscheiden na een Active Learning interventie periode van zeven maanden bij:*

- a) de cliënt (fysiek actief contact met voorwerpen, materialen en personen)*
- b) de begeleider (kennis, houding, vaardigheden)*
- c) de fysieke omgeving (uitnodigend, toegankelijk, begrensd)?*

2). *Welke werkzame componenten zijn hierbij te onderscheiden die maken dat de cliënt actief en fysiek contact maakt met zijn fysieke omgeving (voorwerpen, specifieke materialen en personen)?*

In januari 2022 is dit onderzoek gestart. Naar verwachting zullen de resultaten van deze effectmeting in 2024 verschijnen. De resultaten van dit onderzoek zullen, indien van toepassing, verwerkt worden in de herziene versies van de training, de observatielijst en mogelijk ook het begeleidingsplan.

5. Werkzame elementen

De werkzame elementen van Active Learning richten zich op de driehoek persoon – netwerk – fysieke omgeving. Het netwerk en de fysieke omgeving vormen de uitgangspunten van de interventie. Het onderzoek dat de komende jaren plaats zal gaan vinden heeft onder andere als doel om meer zicht te krijgen op de werkzame elementen. Mogelijk zullen de elementen na afloop van het onderzoek (2024) bijgesteld worden op basis van de onderzoeksresultaten. Op dit moment richten we ons op de onderstaande elementen, met als doel de persoon optimaal te stimuleren om zo tot activering te komen.

Met betrekking tot de begeleider:

- Houding: is zich bewust van de waarde van activering voor de persoon
  - Inzicht in loze momenten.
  - Waardering voor kleine stapjes.
  - Aandacht voor eigen initiatief van de persoon,
  - Biedt een begeleidingstechniek, passend bij sociaal-emotioneel functioneren.
- Kennis: kent de individuele mogelijkheden en voorkeuren van de persoon.
  - Inzicht in sensorische en motorische mogelijkheden.
  - Inzicht in sociaal-emotionele ontwikkeling.
- Vaardigheden: creëert een prikkelende Active Learning omgeving voor de persoon.
  - Het aanbod is afgestemd op individuele voorkeuren en mogelijkheden.
  - Er is een creatieve omgang met ruimte, specifieke materialen, en voorwerpen.
  - AL wordt consequent en op passende tijden aangeboden.

M.b.t. de fysieke omgeving:

- Uitnodigend:
  - Passend bij de voorkeuren van de persoon.
  - Herhaling is altijd mogelijk (voorwerpen zijn permanent aanwezig en altijd bereikbaar).
  - Voldoende contrast en verlichting, afgestemd op de mogelijkheden van de persoon.
- Toegankelijk:
  - Makkelijk bereikbaar (de activering kan op een eenvoudige wijze in gang gezet worden, zonder dat er allerlei extra handelingen eerst nodig zijn).
  - Goed inzetbaar gedurende de dag (het aanbod is in of fysieke de leefomgeving van de persoon).
- Begrensd:
  - Herkenbare afbakening van de fysieke omgeving (het is tastbaar en hoorbaar waar de activerende elementen zich bevinden).
  - Prikkel aanbod is gedoseerd en afgestemd op de individuele persoon.

- Aangehaalde literatuur

Alphen van, H.J.M. & Waninge, A. & Minnaert, A.E.M.G. & Putten van der, A.A.J. (2019). Content of quality of motor initiatives in the support of people with profound intellectual and multiple disabilities

Bossink, L.W.M. (2019). A move ahead: Research into the physical activity support of people with (severe or profound) intellectual disabilities. The Netherlands: Gildeprint.

Cigale, M., Lustrek, M. (2019). Multiple knowledge categorising behavioural states and communication attempts in people with profound intellectual and multiple disabilities. Joint Proceeding of the Poster and Workshop Sessions of Aml-2019, the 2019 European Conference on Ambient Intelligence, Rome, Italy November 2019. More information: <http://ceur-ws.org/Vol-2492/>

E.A. van Timmeren, A. Waninge, H.M.J. van Schrojenstein Lantman-de, A.A.J. van der Putten, C.P. van der Schans (2017) Patterns of multimorbidity in people with severe or profound intellectual and motor disabilities. *Research in Developmental Disabilities* 67 (2017) 28–33.

Delden van R. & Wintels S. & Oorsouw van W.M.W.J. & Evers V. & Embregts P.J.C.M. & Heylen D. & Reidsma D. (2019). Alertness, movement, and affective behaviour of people with profound intellectual and multiple disabilities (PIMD) on introduction of a playful interactive product: can we get your attention?

Embregts, P.J.C.M., van Oorsouw, W.M.W.J., Wintels, S.C., van Delden, R.J., Evers, E., Reidsma D.. Comparing a playful interactive product to watching television an exploratory study for people with profound intellectual and multiple disabilities. *Journal of Intellectual and Developmental Disability* v45 n1 (2020): 78-88.

Hiemstra, S., Wiersma, L., Vlaskamp, C. (2005). *Persoonlijk Activeringsprogramma*. Groningen: Landelijk KennisNetwerk Gehandicaptenzorg (LKNG). www.lkng.nl

Houwen, S. & Putten van der, A.A.J. & Vlaskamp, C. (2015). *Bewegingsgeoriënteerde interventies voor personen met (zeer) ernstige verstandelijke beperkingen: een literatuuronderzoek*.

Johnson, K., Griffin-Shirley, N., and Koenig, A.J.. Active Learning for Children with visual impairment and additional disabilities. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 584-594, september 2000.

Lancioni, G.E., Sigafoos, J., O'Reilly, M.F. en Singh, N.N. (2012). *Assistive technology: Interventions for individuals with severe/profound and multiple disabilities*. Springer Science & Business Media.

Limburg, H. (2007). *Epidemiologie van visuele beperkingen en een demografische verkenning*. Grootenbroek: Stichting InZicht

Maes, B., Vlaskamp, C. (red.) (2020). *Ondersteuning van mensen met ernstige meervoudige beperkingen*; Acco Leuven/Den Haag

Nakken, H. en Vlaskamp C. (2007). A Need for a Taxonomy for Profound Intellectual and Multiple Disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities* 4, no. 2 (2007): 83-87.

Nielsen, L. (1976). *Functional Scheme: Final Skills Assessment*. Kalundborg (Danmark): University of Århus

Nielsen, L. (1976). *The Comprehending Hand*. Copenhagen: SIKON

Nielsen, L. (1988). *Spatial Relations in Congenitally Blind Infants*. Kalundborg (Danmark): University of Århus

Nielsen, L. (1990). *Are You Blind?* Copenhagen: SIKON

Nielsen, L. (1992). *Space and Self*. Copenhagen: SIKON

Parker, Chris; Barnes, Sarah; McKee, Kevin; Morgan, Kevin; Torrington, Judith; Tregenza, Peter; Quality of life and building design in residential and nursing homes for older people. *Ageing & Society*, Vol 24(6), Nov, 2004 pp. 941-962. Publisher: Cambridge University Press;

Putten, A. A. J., van der, Haar, A, ter, Maes, B. & Vlaskamp, C (2015). Duizendpoten. Een literatuuronderzoek naar beschikbare kennis voor zorgprofessionals ten behoeve van de ondersteuning van mensen met (zeer) ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen. (*Nederlands Tijdschrift voor de zorg voor mensen met verstandelijke beperkingen*, 3, 151-195.)

Putten van der, A.A.J., Bossink L.W.M., Frans, N., Houwen, S., Vlaskamp, C. (2017). Motor activation in people with profound and multiple disabilities in daily practice. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 42(1), 1-11.

Putten, A.A.J. van der, Houwen, S. van der & Carla Vlaskamp (2014). Motorische activering van personen met (zeer) ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen: een teamsport. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 53 (7-8), 354 (juli/ augustus 2014). *Tijdschrift Garant*

Rienstra, M.(2019); *Active Learning*, spelend contact maken en de wereld om je heen ontdekken. The Netherlands, Koninklijke Visio, Huizen

Splunder, J. van, Stilma, J.S., Bernsen, R.M.D., Evenhuis, H.M. (2006). Prevalence of visual impairment in adults with intellectual disabilities in the Netherlands: cross-sectional study. *Eye* (2006), 20, 1004-1010.

Steenbeek, D., Ketelaar, M., Galama, K., & Gorter, J. W. (2007). Goal attainment scaling in paediatric rehabilitation: A critical review of the literature. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 49, 550–556.
<https://doi.org/10.1111/j.1469-8749.2007.00550.x>

Steendam, M. en Wallroth, M. (2019). De mogelijkheden beter benutten. *Markant*, 30-33, februari 2019.

Van den Broek, Ellen G. C.; Janssen, C. G. C.; van Ramshorst, T.. Visual Impairments in People with Severe and Profound Multiple Disabilities: An Inventory of Visual Functioning. *Journal of Intellectual Disability Research*, v50 n6 p470-475 Jun 2006.

Van Yperen, T.A., Veerman, J.W., & Bijl, B. (red.) (2017). *Zicht op effectiviteit: Handboek voor resultaatgerichte ontwikkeling van interventies in de jeugdsector [insight into effectiveness: Guide for result oriented development of interventions in youth care]* Rotterdam, the Netherlands: Lemniscaat.

Vlaskamp, C., Zijlstra, R. en Boonstra, A. (2004). Vrije tijd en lege uren. Verslag van een onderzoek naar vrijetijdsbesteding van mensen met zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen. Nijkerk: Callenbach.

Bijlage: Scoreformulier Goed Beschreven VIVIS-interventies

Scoreformulier Interventies Goed Beschreven

Interventie:

Naam beoordelaar:

Datum:

Criterium	Beoordeling				Toelichting/ verhelderingsvragen	Aanbeveling(en) voor verbetering van de interventie
	nvt	nee	ja	Ja, met aandachtspunt(en) (geef toelichting)		
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						

10	Er is beschreven op welke manier de kwaliteit van de uitvoering van de interventie bewaakt wordt of moet worden. Beschreven moet zijn hoe je er voor zorgt dat de interventie kwalitatief goed wordt uitgevoerd. Wie is daarvoor verantwoordelijk? Denk aan: helpdesk, terugkomdag, intervisievormen. Het gaat hier om het proces tijdens de uitvoering.								
11	Beschreven is wat de organisatorische en contextuele randvoorwaarden zijn voor een goede uitvoering van de interventie.								
12	Er is beschreven of, en zo ja, welke ondersteuning wordt geboden bij de implementatie van de interventie. Als een instelling of afdeling besluit een interventie in het aanbod op te nemen, is er dan een plan waarin beschreven staat hoe de interventie geïmplementeerd kan worden?. Denk aan: op welke manier kunnen de voorwaarden gerealiseerd worden die vereist zijn voor een goede uitvoering van de interventie, zoals de organisatorische en contextuele randvoorwaarden, financiële en andere middelen en de vereiste kwalificatie van de uitvoerenden. Het gaat hier om het implementatieproces.								
13	De benodigde kosten en/of uren voor de interventie zijn vermeld.								
14	Aard, ernst of omvang, spreiding en eventuele gevolgen van het probleem of thema zijn helder omschreven								
15	Er is een procesevaluatie uitgevoerd NB: een 'nee' leidt niet tot een NO GO voor opname in de databank								
16	De werkzame elementen voor mensen met een visuele beperking zijn beschreven								

Eindoordeel:

Sterke punten van de interventie: